

Şeýh Şamil

Category: Kitapcy, Taryhy şahslar

написано kitapcy | 22 января, 2025

Şeýh Şamil **Dagystanyň Bürgüdi: ŞEÝH ŞAMIL**

Ymam Şamil. Demirgazyk Kawkaz halklarynyň awar kökenli syýasy we dini ýolbaşçysy.

Kawkaz uruşlarynda rus basybalyjylaryna garşy garaşsyzlyk ugrunda söweşenleriň lideri we Dagystanyň, Çeçenistanyň üçünji ymamy.

Hamzatdan soňra Kawkaz söweşijileriniň serkerdesidir we şol bir wagtyň özünde Nagyşbendi şyhларыndan bolan Seýit Jemaleddin Kumukynyň şägirtlerindendir. 1797-nji ýylda Dagystanyň Gimri obasynda dogulýar. Kawkazyň garaşsyzlygy ugrunda göreşen kumyk asylly bu lider dogduk watany Dagystanda, Kawkaz ýurtlarynda we бүтін yslam ýurtlarynda häli-häzirlerem uly şan-şöhrada eýedir.

25 ýylyň dowamynda alyp baran göreşi onuň ýoluny dowam etdirijileriň ýörelgesi bolan yslam we tasawwuf häzirkä günlerem Kawkaz halklaryna öz täsirini ýetirýär. Ýaşlykdan Dagystanyň tanymal dini ulamasy Şeýh Jemaleddin Gazy Kumukydan ders alýar. 15 ýaşynda at münüp gylyç guşanýar. 20 ýaşynda birnäçe sport görnüşinde garşysyna bäsdeş çykmaga het edip bilmejek derejä gelýär. Aýratynam Nagyşbendi tarykatynda alan bilimi Şeýh Şamilde ruslaryň Kawkazdan sylp-süpürmek islän yslam dinini gaýtadan dogduk ýurduna ornaşdyrmagyna we barhadaky ýaýmagyna, garaşsyzlyk we yslam bileleşigi ýaly garaýyşlarynyň ösmegini we özgermegini üpjün edipdir. Patyşa Russiýasyna garşy Dagystanda başy başlan göreşini Çeçenistanda dowam edýär, hatda belli bir döwürde uruş Demirgazyk Kawkazyň Çerkeziýa ülkesini hem öz içine alýar. Şeýh Şamil dost-doganlyk ýurtlardan gelen kömekler ruslar tarapyndan öňi baglanandan soňra ol ýurdunyň mindan artyk göreşi dowam etdirmäge ýagdaýynyň ýokdugyny görýär. 06.09.1859-njy ýylda 70 müň adamlyk rus goşunyna ýanynda birnäçe ýüz atlysy galandan soňra rus tarapy bilen gepleşikleri geçirip boýun egmäge mejbur boldy. Rus Patyşasy Aleksandr II Şeýh Şamili köşgüniň önünde uly dabara bilen garşylaýar we onuň gylyjyny alman oňa bolan hormatyny gizlemeýär. Şeýh Şamil bir aý töweregi rus köşgünde myhman alynandan soňra, hormatly tussag hökmünde Kaluga ugradylýar.

Onuň rus patyşasy bilen aralarynda bolan şu gürrüňi bilmeýän az bolsa gerek:

"Bir gün rus patyşasy Şeýh Şamili bile nahar edinmek üçin ýanyna çagyryýar. Şamiliň işdämen nahar iýişini gören patyşa ýanyndaky çinowniklerine "bu adamyň az salymdan bizi-de iýmeginden gorkýaryn" diýýär.

Muny eşdip duran Şeýh Şamil "Gorkma, biziň dinimizde doňuz eti haramdyr" diýip jogap berýär".

Şeýh Şamil ömrüni bagyşlan göreşine ygrarly adam bolupdyr. Onuň bu hususda enesi bilen arasynda bolup geçen waka hem dilden-dile geçip şu günlere gelip ýetiripdir:

"Uruş dowam edýärkä, köpçüligiň içinden käbirleriniň "indi boýun egeliň, ylalaşyga geleliň" diýenleri bolupdyr. Munuň

üçin kim boýun egmek barada gep açsa gamçy bilen urmak jezasý bellendir. Bu ýagdaýdan baş alyp çykmak islän halk Şeýh Şamiliň enesiniň ýanyna barýarlar. Enesi Şeýh Şamile boýun egmek barada aýdanynda, Şeýh Şamil öz bellän jezasýndan gaýtmysym etmändir. Bellän jezasýny garry ejesiniň göterip bilmejegini bilýän Şeýh Şamil jezany ogluna bermeli diýip netijä gelýär we özüni gamçyladýar. Kawkaz sebitindäki rus agalygyny ýok etmek üçin iň uly ýardamy "jan dostum, gardaşym" diýip ýüzlenen dosty Ýunus Emre Dogandan alypdyr. Taryh kitaplarynda ady agzalmaýan bu beýik şahsyýet Ýunus Emre Dogan watanyna dolanandan soňra ybadat bilen meşgullanyp ömrüni tamamlaýar. Şeýh Şamil sürgünde 10 ýylyny geçirenden soňra rus patyşasy oňa haja gidip gelmegine rugsat berýär. Emma ol gelýänçä ogly Muhammet Şefini zamun alyp galýar we haj zyýaratyndan soňra Russiýa dolanmagyny şert edip goýýar. Şeýh Şamil 1870-nji ýylda Russiýadan ýola çykyp ilki Stambula gelýär. Osmanly Soltany Abdyleziz tarapyndan köşkde garşy alynýar. Şamiliň Stambula geldi habaryny eşiden halk köpçüligi ony görmek üçin köşk gapylaryna tarap yňdarylyp gaydanmysyn. Şeýh Şamilden soňra onuň müridi lak milletinden bolan Muhammet Emin ilki-ilkiler ruslara garşy üstünlik gazananam bolsa, 1859-njy ýylda Şeýh Şamiliň boýun egmegine garamazdan Çerkeziýada göreşi dowam etdirmek kararyna gelýär we birnäçe wagtlap gümürtik ýagdaýda ýolbaşçylyk edýär.

• **Şeýh Şamil hakynda ýazylan käbir kitaplar:**

- 1). Taryk Mumtaz Göztepe "Dagystanyň Arslany";
- 2). Ahmet Ýılmaz Boýunaga "Azatlygyň göreşijisi";
- 3). Myrat Ýaşyl "Kawkaz bürgüdi". Taryhy şahslar